ಡಾ॥ ಎ. ಕೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಿ

ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಕರಗಳು

ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಹನ್ನೊಂದು[1] ತಾಲೂಕುಗಳಲ್ಲೊಂದಾದ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕು, ಇಂದು ಹದಿನಾರು[2] ಮಂಡಲ ಪಂಚಾಯತಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡಿದೆ. ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ಮಲೆನಾಡಿನಲ್ಲಿ ಪಸರಿಸಿಕೊಂಡಿರುವ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕು ಜಿಲ್ಲೆಯ ಪೂರ್ವಭಾಗದಲ್ಲಿದ್ದು, ಸುಮಾರು ೧೩೨೧.೧೬ ಚ.ಕಿ.ಮೀ. ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿದೆ. ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕು ಸಮುದ್ರ ಪಾತಳಿಗಿಂತ ಸುಮಾರು ೨೫೦೦ ಅಡಿಗಳಷ್ಟು ಎತ್ತರದಲ್ಲಿದೆ.

ಶಿರಸಿಯು ಇಂದು ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಒಂದು ಪ್ರಮುಖ ವ್ಯಾಪಾರ, ವಾಣಿಜ್ಯ, ಉದ್ಯಮ, ಕೃಷಿ ಮತ್ತು ಶಿಕ್ಷಣ ಇವುಗಳ ಕೇಂದ್ರವಾಗಿದೆ. ಆದರೆ ಶಿರಸಿಗೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುವಂಥ ಪ್ರಾಚೀನ ಇತಿಹಾಸವಿಲ್ಲ. ಸಿದ್ದಾಪುರ ತಾಲೂಕಿನ ತಮಡಿ ಕಲ್ಲಾಳದಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಮೇಲೆ ಕೆತ್ತಿದ ಶಾಸನದಲ್ಲಿ[3] 'ಸಿರಿಸೆ' ಎಂದು ಕಾಣಿಸಲಾಗಿದ್ದು, ಅಲ್ಲಿ ಯುದ್ಧ ಜರುಗಿತು ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೦–೧೮೦೧ರಲ್ಲಿ ಈಗಿನ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡಿದ್ದ ಬುಕಾನನ್‌ನು,[4] 'ಸೆರ್ಸಿ' ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ ; ಆದರೆ ಅದು ಸೋಂದಾದ ತಹಶೀಲ್ದಾರನಿರುವ ಸ್ಥಳ ಎಂದು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಿದ್ದಾನೆ. ೧೮೫೯ರಲ್ಲಿ ಸೋಂದಾದಿಂದ ಶಿರಸಿಗೆ ತಾಲೂಕು ಸ್ಥಳವನ್ನು ಸ್ಥಳಾಂತರಿಸಲಾಯಿತು.

1 ಭಟಕಳ, ಹೊನ್ನಾವರ, ಕುಮಟಾ, ಅಂಕೋಲಾ ಮತ್ತು ಕಾರವಾರ, ಇವು ಐದು ಘಟ್ಟದ ಕೆಳಗಿನ ತಾಲೂಕುಗಳು. ಸಿರಸಿ, ಸಿದ್ದಾಪುರ, ಮುಂಡಗೋಡು, ಯಲ್ಲಾಪುರ, ಹಳಿಯಾಳ ಮತ್ತು ಜೋಯಿಡಾ (ಸುಪಾ), ಇವು ಆರು ಘಟ್ಟದ ಮೇಲಿನ ತಾಲೂಕುಗಳು.

2 ಬನವಾಸಿ. ಗುಡ್ನಾಪುರ, ಸುಗಾವಿ, ಬದನಗೋಡು, ಬಿಸಲಕೊಪ್ಪ, ಇಸಳೂರು, ಭೈರುಂಬೆ, ಹುಲೇಕಲ್, ಇಟಗುಳಿ, ಸಾಲ್ಕಣಿ, ವಾನಳ್ಳಿ, ಶಿವಳ್ಳಿ, ಸಂಪಖಂಡ, ನೆಗ್ಗು, ಕಾನಗೋಡು, ದೇವನಳ್ಳಿ. ಮಂಡಳ ಪಂಚಾಯತ ಬರುವ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಶಿರಸಿ, ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಹೋಬಳಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೪. ಗ್ರಾಮಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೨೨೬ ಹಾಗೂ ೩೨ ಗ್ರಾಮ ಪಂಚಾಯತುಗಳು.

3 ವೀರಗಲ್ಲಿನ ಶಾಸನದ ತಿಥಿ : ಡಿಸೆಂಬರ್ ೨೬ (ಗುರುವಾರ), ೧೦೭೨. ಚಟ್ಟಯ್ಯದೇವನು ಬನವಾಸಿ ಪನ್ನಿಚ್ಛಾಸಿರವನ್ನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಮತ್ತು ಅದೇ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅದೇ ನಾಡನ್ನು ಆತನ ತಮ್ಮ ತೈಲಪದೇವನು ಆಳುತ್ತಿದ್ದ ಎಂದು ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಅಣ್ಣ–ತಮ್ಮಂದಿರಲ್ಲಿಯ ವೈಷಮ್ಯವೇ ಕಾಳಗಕ್ಕೆ ಕಾರಣ ಎಂಬುದು ಸುಸ್ಪಷ್ಟ.

4 ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೨ರಲ್ಲಿ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಕಾನನ್‌ನು ಸ್ಟಿರ್ಲಿಂಗ್‌ಶೈರ್‌ನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ೧೭೮೩ರಲ್ಲಿ ಎಡಿನ್‌ಬರೊದಲ್ಲಿ ಪದವೀಧರನಾದನು. ೧೭೯೪ರಲ್ಲಿ ಸರ್ಜನ್ ಆಗಿ ಈಸ್ಟ್ ಇಂಡಿಯಾ ಕಂಪನಿಯಲ್ಲಿ ನೇಮಕಗೊಂಡನು. ಟೀಪೂಸುಲ್ತಾನನ ಮರಣದ ನಂತರ, ಕಂಪನಿಯು ಹೊಸದಾಗಿ ಪಡೆದ ಮೈಸೂರು ಹಾಗೂ ಮಲಬಾರ ಪ್ರದೇಶಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡು ಅಲ್ಲಿಯ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಅರುಹಲು ೧೮೦೦ರಲ್ಲಿ ಗವರ್ನರ್ ಜನರಲ್ ವೆಲ್ಲೆಸ್ಲಿಯು ಡಾ॥ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಕಾನನ್‌ನನ್ನು ನೇಮಿಸಿದನು. 'Journey Through the Northern Parts of Kanara' ಎಂಬುದರಲ್ಲಿ ಡಾ॥ ಬುಕಾನನ್ ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನೆಲ್ಲ ನೀಡಿದ್ದಾನೆ. ಬುಕಾನನ್‌ನು ೧೮೨೯ರಲ್ಲಿ, ತನ್ನ ೬೭ನೇ ವಯಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದನು.

ಅಂದರೆ, ಶಿರಸಿ ಒಂದು ತಾಲೂಕಾಗಿ ಮತ್ತು ನಗರವಾಗಿ ಬೆಳೆಯಲು ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೆಯ ಶತ ಮಾನದಿಂದೀಚೆಗೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು. ಶಿರಸಿಗೆ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಮಹತ್ವವು ಅಷ್ಟೊಂದಿಲ್ಲದಿದ್ದರೂ, ಈಗಿನ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿರುವ ಬನವಾಸಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾದಿ ಪ್ರದೇಶ ಗಳು ಕರ್ನಾಟಕದ ಪ್ರಸಿದ್ಧ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸ್ಥಳಗಳು. ಹೀಗಾಗಿ, ಮೊದಲೊಮ್ಮೆ ಬನವಾಸಿ ಹಾಗೂ ಸ್ವಾದಿ ರಾಜ್ಯಗಳಲ್ಲಿಯ ಒಂದು ಭಾಗವೆನಿಸಿದ ಶಿರಸಿಗೆ ಸ್ವತಂತ್ರ ಸ್ಥಾನ ದೊರಕಿದ್ದು ಬ್ರಿಟಿಷರ ಆಧಿಪತ್ಯದಲ್ಲಿ. ಕರ್ನಾ ಟಕದ ಸರಿಯಾದ ಇತಿಹಾಸ ಪ್ರಾರಂಭವಾಗಿದ್ದು ಕದಂಬ ಸಾಮ್ರಾಜ್ಯದ ಕೇಂದ್ರವಾದ ಬನವಾಸಿಯಿಂದ ಎಂಬುದು ತಿಳಿದ ವಿಷಯ.

ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಘಟನೆಗಳ ಸಿಂಹಾ ವಲೋಕನದಿಂದ ಗಮನಿಸಬೇಕಾದ ಮುಖ್ಯ ಅಂಶವೆಂದರೆ ಈ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಕಾಲ ಗಳಲ್ಲಿ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರಸು ಮನೆತನಗಳ ಆಧಿ ಪತ್ಯಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದವು. ಕ್ರಿ.ಶ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಮೌರ್ಯರು ಮತ್ತು ಕ್ರಿ. ಶ. ಒಂದು ಮತ್ತು ಎರಡನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಶಾತವಾಹನರು (ಸಾತವಾಹನರು) ತಮ್ಮ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದಂತೆ ತೋರುತ್ತದೆ. ಕ್ರಿ. ಶ. ಎರಡನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಮೂರನೇ ಶತಮಾನ ದವರೆಗೆ ಶಾತವಾಹನರ ಶಾಖೆಯವರಾದ ಚುಟು ವಂಶ ಜರು ಆಳಿದ ನಂತರ ಬನವಾಸಿ ಪ್ರದೇಶವು ಕಂಚಿಯ ಪಲ್ಲವರಿಂದ ಆಳಲ್ಪಟ್ಟಿತು. ನಂತರದಲ್ಲಿ, ಚಕ್ರಾಧಿಪತ್ಯ ವನ್ನು ಸ್ಥಾಪಿಸಿದವರೆಂದರೆ ಕದಂಬರು. ಬನವಾಸಿ ಕದಂಬರ ಆಳ್ವಿಕೆ ಕ್ರಿ. ಶ. ಮೂರನೇ ಶತಮಾನದಿಂದ ಆರನೇ ಶತಮಾನದವರೆಗೆ. ಬನವಾಸಿ ಕದಂಬರನ್ನು ಬಾದಾಮಿ ಚಾಲುಕ್ಯರು ಸೋಲಿಸಿ, ಈ ನಾಡನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಧೀನದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ಮಂಗಳೂರಿನ ಆಳುಪರನ್ನು ಪರಾಭವಗೊಳಿಸಿದ ಎರಡನೇ ಪುಲಿಕೇಶಿಯು ಬನವಾಸಿ ಮಂಡಲವನ್ನು ಆಳಲು ಆಳುಪರನ್ನು ನಿಯಮಿಸಿದನು. ಮುಂದೆ, ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹು ಭಾಗವನ್ನು ವ್ಯಾಪಿಸಿದ್ದ ಬನವಾಸಿ ೧೨,೦೦೦ ಪ್ರಾಂತವನ್ನು ರಾಷ್ಟ್ರಕೂಟರು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡು ತಮ್ಮ ಆಡಳಿತವನ್ನು ವಿಸ್ತರಿಸಿದರು. ಹತ್ತು, ಹನ್ನೊಂದು ಮತ್ತು ಹನ್ನೆರಡನೇ ಶತಮಾನದ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆತ ಶಾಸನಗಳಲ್ಲಿನ ಕದಂಬರ ಮತ್ತು ಕಲ್ಯಾಣ ಚಾಲುಕ್ಯರ ಶಾಸನಗಳು ಅವರ ಪ್ರಭುತ್ವವನ್ನು ಸೂಚಿಸುತ್ತವೆ. ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದಿಂದ ಹದಿನಾರನೇ ಶತಮಾನದ ಮಧ್ಯದವರೆಗೆ, ವಿಜಯನಗರ (ವಿದ್ಯಾನಗರ) ಸಮ್ರಾಟರ ಮಾಂಡಲಿಕ ರಾದ ಸೋಂದಾದ ನಾಯಕರು ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ, ವಿಶೇಷ ಅಧಿಕಾರ ಹೊಂದಿ ಗೌರವಯುತವಾಗಿ ಆಳಿದರು. ಈ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ನಾಯಕರು ಸು. ಕ್ರಿ. ಶ. ೧೬೦೦ರಿಂದ ೧೭೬೪ ರವರೆಗೆ ಆಳಿದರು. ಹದಿನೇಳು ಮತ್ತು ಹದಿ ನೆಂಟನೇ ಶತಮಾನಗಳಲ್ಲಿ ವಿಜಾಪುರದ ಸುಲ್ತಾನರು, ಮರಾಠರು ಹಾಗೂ ಮೊಘಲರು ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಬಹು ಭಾಗಗಳನ್ನು ತಮ್ಮ ಅಂಕಿತದಲ್ಲಿರಿಸಿಕೊಂಡರು. ೧೭೬೩ ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರಿನ ಹೈದರ್‌ಅಲಿ ಸೋದೆಯನ್ನು ವಶಪಡಿಸಿಕೊಂಡನು. ೧೭೯೯ ರಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ ನಾಲ್ಕನೇ ಆಂಗ್ಲ - ಮೈಸೂರು ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಟೀಪೂಸುಲ್ತಾನನು ಮರಣ ಹೊಂದಿದ ನಂತರ, ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮದ್ರಾಸ್ ಪ್ರಾಂತ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಲಾಯಿತು. ೧೮೬೨ರಲ್ಲಿ ಆಂಗ್ಲರು ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯನ್ನು ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸಿದರು. ಭಾಷಾವಾರು ಪ್ರಾಂತ ರಚನೆ ಯನ್ವಯ ೧೯೫೬ ರಲ್ಲಿ ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯವು ಅಸ್ತಿತ್ವಕ್ಕೆ ಬಂದಾಗ ಮುಂಬಯಿ ಪ್ರಾಂತದಲ್ಲಿ ವಿಲೀನಗೊಂಡ ವಿಜಾಪುರ, ಬೆಳಗಾವಿ, ಧಾರವಾಡ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಗಳನ್ನು ಮೈಸೂರು ರಾಜ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿಸ ಲಾಯಿತು. ೧೯೭೭ರಲ್ಲಿ 'ನಾರ್ತ್‌ಕೆನರಾ' ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ಬದಲಾಗಿ 'ಉತ್ತರಕನ್ನಡ' ಎಂದು ಹೆಸರಿಸಲಾಯಿತು.

ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪ್ರದೇಶಗಳು ಕಾಲ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಅರಸುಗಳ ಆಡಳಿತಕ್ಕೆ ಒಳಪಟ್ಟಿದ್ದರಿಂದ, ಗಡಿ ವಿಷಯದಲ್ಲಿಯೂ ಪ್ರಸರಣ - ಆಕುಂಚನ ಹೊಂದಿ ದ್ದನ್ನು ಗಮನಿಸಬಹುದು. ತಾಲೂಕಿನ ಒಳ ಹಾಗೂ ಹೊರವಲಯಗಳಲ್ಲಿ ವಿಪುಲವಾಗಿ ದೊರೆತ ಹಾಗೂ ಕಂಡುಬಂದ ಶಿಲಾಶಾಸನ, ತಾಮ್ರಶಾಸನ, ಕೋಟೆ, ದೇವಸ್ಥಾನ, ಮಠ, ಬೌದ್ಧ ಚೈತ್ಯಾಲಯ, ಜೈನ ಬಸದಿ ಮಸೀದೆ, ಇಗರ್ಜಿ, ತಟಾಕ, ವೀರಗಲ್ಲು, ಮಹಾಸತಿ ಕಲ್ಲು, ನಾಣ್ಯ, ತಾಳೆಗರಿ, ವಿದೇಶೀ ಪ್ರವಾಸಿಗಳ ಕಥನ, ಕಾಗದ ಪತ್ರ, ಸಂಪ್ರದಾಯ ಮತ್ತು ಐತಿಹ್ಯಗಳು ಮಹತ್ವದ ಇತಿಹಾಸ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳಾಗಿವೆ. ಆದರೆ ದುರ್ದೈವದ ಸಂಗತಿಯೆಂದರೆ, ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳ

ಗೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾದ ರಕ್ಷಣೆ ದೊರೆತಿಲ್ಲ. ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಮಗ್ರ, ಸುಸಂಬದ್ಧ ಮತ್ತು ಸುದೀರ್ಘವಾದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬರೆಯುವ ಕಾರ್ಯ ಇನ್ನೂ ಆಗಿಲ್ಲವೆಂದೇ ಹೇಳಬೇಕು.

ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಬೆಳಕಿಗೆ ಬಂದ ಒಟ್ಟು ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೪೦೦. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೪೦ ಎಂದು ಡಾ|| ಆರ್. ಎನ್. ಗುರವ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ.[5] ಆದರೆ ೧೯೮೫ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಗೆಜೆಟಿಯರ್'[6] ನಲ್ಲಿ, ಜಿಲ್ಲೆಯ ಒಟ್ಟು ಶಾಸನಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ ೫೦೦ ಎಂದು ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಬಹಳಷ್ಟು ಶಾಸನಗಳನ್ನು ಪ್ರಧಾನ ಶಾಸನವಿದ್ಯಾ ಪಂಡಿತರ ಕಚೇರಿಯವರು ಹಾಗೂ ಕರ್ನಾಟಕದ ವಿಶ್ವವಿದ್ಯಾಲಯದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ನಕಲು ಮಾಡಿಕೊಂಡಿದ್ದಾರೆ. 'ದಕ್ಷಿಣಭಾರತದ ಶಾಸನಗಳು' ಎಂಬ ಹೊತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ, ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಸುಮಾರು ೩೦ ಶಾಸನಗಳನ್ನು ನಮೂದಿಸಲಾಗಿದೆ.[7] ತಾಲೂಕಿನಲ್ಲಿ ದೊರೆಯುವ ಕೆಲವು ಶಾಸನಗಳು ಶಕವರ್ಷ, ಸಂವತ್ಸರ, ಮಾಸ, ಪಕ್ಷ, ತಿಥಿ, ವಾರ, ಯಾರಿಂದ ಯಾರಿಗೆ ಭೂದಾನ, ಭೂದಾನದ ಕಾರಣ, ಭೂಮಿಯ ವಿವರ ಮತ್ತು ಅಪರೋಕ್ಷವಾಗಿ ಇನ್ನೂ ಎಷ್ಟೋ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ನಿರ್ದಿಷ್ಟವಾಗಿ ಅರಹುತ್ತವೆ. ರಾಜಕೀಯ, ಆರ್ಥಿಕ, ಸಾಮಾಜಿಕ ಮತ್ತು ಧಾರ್ಮಿಕ ವಿಷಯಗಳನ್ನರಿಯಲು ಶಾಸನಗಳು ಬಹಳೇ ಉಪಕಾರಿ.

ಪ್ರಾಚೀನ ಹಾಗೂ ಮಧ್ಯಯುಗೀನ ಕಾಲದ ಕಲೆ, ಶಿಲ್ಪವಿನ್ಯಾಸ. ಧರ್ಮ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನರಿಯಲು, ತಾಲೂಕಿನ ವಿವಿಧ ಭಾಗಗಳಲ್ಲಿಯ ದೇವಾಲಯಗಳು, ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು, ಕೆರೆ ಮತ್ತು ಹೊಂಡಗಳು ಪ್ರಯೋಜನಕಾರಿಯಾಗಿವೆ. ಕೆಲವು ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ, ಡಾ|| ಎಂ. ಶೇಷಾದ್ರಿಯವರು ಡಾ|| ಎ. ವಿ. ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿಯವರೊಂದಿಗೆ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಭೂಶೋಧನೆ (ಉತ್ಖನನ) ಮಾಡಿ, ಇಟ್ಟಿಗೆಯಲ್ಲಿ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಶಾತವಾಹನರ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಬೌದ್ಧ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀ ಮಧುಕೇಶ್ವರ, ಶ್ರೀ ಪಾರ್ವತಿ, ಶ್ರೀ ಗಣಪತಿ, ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹ, ರುದ್ರಪಾದ, ಆದಿ ಮಧುಕೇಶ್ವರ, ಬಸವಲಿಂಗೇಶ್ವರ, ಜೈನ ಬಸದಿ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿಯ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕುರುಹುಗಳು.

ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರ ಹೊರತಾಗಿ, ಈಗಿನ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಪ್ರದೇಶವನ್ನು ಸು. ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೪೦೦ ರಿಂದ ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೭೬೪ರವರೆಗೆ ಆಳಿದವರೆಂದರೆ ಸುಧಾಪುರವೆಂದು ಕರೆಯಲ್ಪಟ್ಟ ಸೋದೆ(ಸ್ವಾದಿ)ಯ ನಾಯಕರು. ಸುಧಾಕ್ಷೇತ್ರದ ವಾದಿರಾಜಮಠ, ಸ್ವರ್ಣವಲ್ಲೀಮಠ (ಶ್ರೀ ಚಂದ್ರಮೌಳೀಶ್ವರ ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹ ಗುಡಿಗಳು), ಕೃಷ್ಣ, ಹನುಮಂತ, ಈಶ್ವರ, ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ, ಶಂಕರನಾರಾಯಣ ದೇವಾಲಯಗಳು, ವೀರಶೈವರ ಗದ್ದಿಗೆಯ ಮಠ, ಜೈನರ ಬಸದಿ, ಸಹಸ್ರಲಿಂಗ, ಮಂಜಗುಣಿಯ ವೆಂಕಟರಮಣ ದೇವಾಲಯ ಮುಂತಾದವುಗಳು ಕೇವಲ ಧಾರ್ಮಿಕ ಕೇಂದ್ರಗಳಾಗಿರದೆ ಶಿಲ್ಪಕಲೆಯ ಆಕರಗಳೂ ಆಗಿವೆ.

ಶಿರಸಿ ನಗರದಲ್ಲಿಯ ಶ್ರೀ ಶಂಕರ ಹಾಗೂ ಶ್ರೀ ಮಹಾಗಣಪತಿ ಗುಡಿಗಳು ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರಾಚೀನವಾದವುಗಳು. ಶ್ರೀ ಮಾರಿಕಾಂಬೆ, ವೀರಭದ್ರ, ಈಶ್ವರ ಹಾಗೂ ಬಸ್ತಿಗಲ್ಲಿಯ ಪಾರ್ಶ್ವನಾಥ ಮಧ್ಯಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವುಗಳು. ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲದ ಮಂದಿರಗಳೆಂದರೆ, ವೆಂಕಟರಮಣ ದೇವಾಲಯ, ವಿಷ್ಣು ದೇವಾಲಯ, ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಮಂದಿರ, ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ಚನ್ನಪಟ್ಟಣದಲ್ಲಿಯ ಮಾರುತಿ ಗುಡಿ, ದತ್ತಾತ್ರೇಯ ಮಂದಿರ, ನೀಲೇಕಣಿಯ ಸುಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ ದೇವಾಲಯ, ಸಿಂಪಿಗಲ್ಲಿಯ ವಿಠೋಬ ಮತ್ತು ತೀರ ಇತ್ತೀಚಿನವುಗಳಾದ ಶ್ರೀ ರಾಮ ಮಂದಿರ, ಶ್ರೀ ರಾಘವೇಂದ್ರ ಮಠ, ಶ್ರೀ ಮಾರಿಕಾಂಬಾ ದೇವಸ್ಥಾನದ ಸಮ್ಮುಖದಲ್ಲಿ ಹಳೆಯ ಸ್ಥಳದಲ್ಲಿ ಹೊಸದಾಗಿ ನಿರ್ಮಿಸಲ್ಪಟ್ಟ ಈಶ್ವರ ದೇವಾಲಯ, ರಾಯರ ಪೇಟೆ

---

5 ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಶಾಸನಗಳು, ಧಾರವಾಡ, ೧೯೭೫, ಪು. ೫–೬

6 ಪ್ರಧಾನ ಸಂ. : ಡಾ|| ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್, ಪು ೧೧೦

7 South Indian Inscriptions, Vol. XX, 1956, Nos. 1, 41, 88, 108, 227, 229 – 231 233, 236, 241, 249, 251, 253 – 256, 291, 357, 367, 389, 392–400

ಯಲ್ಲಿಯ ಸತನಾಮ ಮಂದಿರ, ದೇವಿಕೆರೆಯ ಭೂತಪ್ಪ, ಕಾಲೇಜು ರಸ್ತೆಗೆ ಹೊಂದಿಕೊಂಡಿರುವ ಕೊಪ್ಪರಗಿಕೆಂಡ ಮಹಾಸತಿ ಗುಡಿ, ಇತ್ಯಾದಿ.

ಅರ್ವಾಚೀನ ಕಾಲಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮುಸಲ್ಮಾನರ ಮೂರು ಮಸೀದೆಗಳು, ಸಂತ ಅಂತೋನಿಯ ಎರಡು ಇಗರ್ಜಿಗಳು ಮತ್ತು ಇತ್ತೀಚೆಗೆ ನಿರ್ಮಿಸಲಾದ ಪ್ರೊಟೆಸ್ಟಂಟ್ ಚರ್ಚ್ ಕೂಡ ಶಿರಸಿ ನಗರದಲ್ಲಿವೆ.

ಬನವಾಸಿ, ಸ್ವಾದಿ ಹಾಗೂ ಶಿರಸಿಯನ್ನು ಸುತ್ತುವರಿದ ಕೋಟೆಯ ಅವಶೇಷಗಳು ಇಂದಿಗೂ ಇವೆ. ಅದರಂತೆ, ಬನವಾಸಿಯ ಸಮೀಪವಿರುವ ಗುಡ್ನಾಪುರದ ಕೆರೆ, ಸೋದೆಯ ವಾದಿರಾಜ ಮಠದ ಹತ್ತಿರವಿರುವ ಕೆರೆ, ಇಸಳೂರಿನ ಕೆರೆ, ಶಿರಸಿ ನಗರದಲ್ಲಿಯ ಶಂಕರ ಹೊಂಡ, ದೇವಿಕೆರೆ, ಕೋಟೆಕೆರೆ, ಮುಸುಕಿನ ಬಾವಿ ಹಾಗೂ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ವರದಾ ಮತ್ತು ಸ್ವಾದಿಯಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವ ಶಾಲ್ಮಲಾ ನದಿಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಐತಿಹಾಸಿಕ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯವಿದೆ.

ನಾಣ್ಯಗಳು : ಬೆಳ್ಳಿ, ಪೊಟಿನ್ ಮತ್ತು ಸೀಸದ ನಾಣ್ಯಗಳು ಬನವಾಸಿ ಹಾಗೂ ಹುಲೇಕಲ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರೆತಿವೆ. ಶಾತವಾಹನ, ಚುಟು ಹಾಗೂ ರೋಮನ್‌ರ ನಾಣ್ಯಗಳು ಪ್ರಧಾನವಾದವುಗಳು. ಲಿಸಿತಿಸ್, ಡೆಮೆಟ್ರಿಯಸ್, ಟೊಲೆಮಿ ಮತ್ತು ಅಗಥೊಕ್ಲಿಯಸ್ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ನಾಣ್ಯಗಳು ಹುಲೇಕಲ್‌ನಲ್ಲಿ ದೊರಕಿವೆ.[8]

ಆಧಾರ ಗ್ರಂಥಗಳು : ರೈಸ್ ಮಹಾಶಯರ 'A History of Mysore',[9] J. F. Fleet ಅವರ 'Dynasties of the Kanrese Disricts of the Bombay Presidency',[10] ಹಾಗೂ ೧೮೩೦ ರಿಂದ ೧೮೪೦ ರ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಸರ್ ವಾಲ್ಟರ್ ಎಲಿಯಟ್ ಅವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ ಭಾಷಾಂತರಿಸಿದ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿಯ ಶಾಸನಗಳು,[11] ಡಾ॥ ಫ್ರಾನ್ಸಿಸ್ ಬುಕಾನನ್ ಅವರ 'Journey Through the Northeren Parts of Kanara',[12] 1883 ರ 'Kanara Gazetteer,' ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಂ. ಮೋರೇಸ್ ಅವರ ೧೯೩೧ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'The Kadambakula', ೧೯೮೫ ರಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ 'Uttara Kannada District Gazetteer', ಮುಂತಾದವುಗಳು ಉಪಯುಕ್ತ ಗ್ರಂಥಗಳೆನಿಸಿವೆ. ಎಸ್. ಸಿಲ್ವಾ ಅವರ 'ಕಾರವಾರ ಜಿಲ್ಲಾದರ್ಶನ'ವು ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಲಘು ಪರಿಚಯವನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಡುತ್ತದೆ. ಪ್ರಾ॥ ಲಿಂಗೇಶ್ ಶರ್ಮಾ ಮತ್ತು ಪ್ರಾ॥ ಬಿ. ಎಚ್. ಶ್ರೀಧರವರು ಬರೆದ 'ಬನವಾಸಿಯ ಕದಂಬರು' ಮತ್ತು ಡಾ॥ ಬಿ. ಆರ್. ಗೋಪಾಲ್ ಅವರ 'ಬನವಾಸಿ–ಕದಂಬರು' ಮತ್ತು 'Corpus of Kadamba Inscriptions, Vol. I' ಓದುಗರಿಗೆ ಲಭ್ಯವಾಗಿವೆ. ಕದಂಬರಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಪ್ರಕಟಿತ ಹಾಗೂ ಅಪ್ರಕಟಿತ ಅನೇಕ ಶಾಸನಗಳ ನಕಲುಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ರಾ. ಭಾ. ಹಾಸಣಗಿಯವರು ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದಾರೆ. ೧೯೮೩ರ ಫೆಬ್ರುವರಿ ತಿಂಗಳಲ್ಲಿ ಬನವಾಸಿಯಲ್ಲಿ ಜರುಗಿದ, ಕದಂಬರನ್ನು ಕುರಿತು ನಡೆದ ವಿದ್ವತ್ ಸಭೆಯಲ್ಲಿ ಡಾ॥ ಜಿ. ಎಂ. ಮೋರೇಸ್. ಡಾ॥ ಕೆ.ವಿ. ಸೌಂದರರಾಜನ್. ಡಾ॥ ಜಿ.ಎಸ್. ದೀಕ್ಷಿತ್, ಡಾ॥ ಕೆ. ವಿ. ರಮೇಶ್, ಡಾ॥ ಬಿ. ಆರ್. ಗೋಪಾಲ್, ಡಾ॥ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ರಿತ್ತಿ, ಡಾ॥ ಸೂರ್ಯನಾಥ ಕಾಮತ್, ಡಾ॥ ಜಿ.ಎಸ್. ಶಾಸ್ತ್ರಿ, ಡಾ॥ ಎ. ಸುಂದರ, ಡಾ॥ ಎ. ವಿ. ನರಸಿಂಹಮೂರ್ತಿ, ಡಾ॥ ರಘುನಾಥ ಭಟ್ಟ, ಡಾ॥ ವಸಂತ ಮಾಧವ, ಶ್ರೀ ಕೆ. ಅಭಿಶಂಕರ, ಶ್ರೀ ವೆಂಕಟೇಶ, ಶ್ರೀಮತಿ ಶಾಲಿನಿ ಭಟ್ಟ ಮೊದಲಾದವರು ಸಾದರಪಡಿಸಿದ ಸಂಶೋಧನಾತ್ಮಕ ಲೇಖನಗಳು ಕದಂಬ ಮನೆತನಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಹೆಚ್ಚಿನ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುವಲ್ಲಿ ಯಶಸ್ವಿ

8 Annual Report of Indian Epigraphy, 1939 - 40 to 1942 - 43

9 ಮೂರು ಸಂಪುಟಗಳು, ಬೆಂಗಳೂರು, ೧೮೭೭

10 Bombay Gazetteer, ಸಲುವಾಗಿ ಬರೆದಿದ್ದು. 1882

11 Gazetteer to the Bombay Presidency, Vol XV, Part II, Karnara Governmental Central Press, Bombay, 1883, p. 75

12 ಕ್ರಿ.ಶ. ೧೮೦೦–೧೮೦೧ ರಲ್ಲಿ ಬುಕಾನನ್‌ನು ಈಗಿನ ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ಜಿಲ್ಲೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವಾಸ ಕೈಗೊಂಡು ವೃತ್ತಾಂತವನ್ನು ಈ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಪ್ರಚುರಪಡಿಸಿದ್ದಾನೆ.

ಯಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾ॥ ಸ. ಸ. ಮಾಳವಾಡರವರ 'ಸ್ವಾದಿ ಅರಸು ಮನೆತನ', ತದ್ದಲಸೆ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ಶರ್ಮಾ ಅವರ 'ಶ್ರೀ ಸ್ವರ್ಣವಲ್ಲೀ ದರ್ಶನ', ಕೇರಿಮನೆ ಗೋಪಾಲಕೃಷ್ಣ ಹೆಗಡೆಯವರ 'ಶ್ರೀ ಸ್ವರ್ಣವಲ್ಲೀ ಪ್ರಕಾಶ' ಮೊದಲಾದವುಗಳು ಪೂರಕ ಗ್ರಂಥಗಳು. ಶಿರಸಿಗೆ ಸಂಬಂಧಿಸಿದ ಹಲವಾರು ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಕುರಿತು ಲೇಖನಗಳನ್ನೊಳಗೊಂಡ 'ಶಿರಸಿ ನಗರಸಭೆ ಶತಮಾನೋತ್ಸವ ಸಂಚಿಕೆ' (ಸಂ. ಪ್ರಾ॥ ಬಿ. ಎಚ್. ಶ್ರೀಧರ) ಮತ್ತು 'ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಾ ದರ್ಪಣ' (ಸಂ. ಡಾ॥ ಎ. ಕೆ. ಶಾಸ್ತ್ರಿ), ಇವು ಅನೇಕ ದೃಷ್ಟಿಯಿಂದ ಮಹತ್ವವೆನಿಸಿವೆ. ೧೯೮೭ ರಲ್ಲಿ ಕನ್ನಡ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪರಿಷತ್ತು ಪ್ರಕಟಿಸಿರುವ ಶ್ರೀ ಟಿ.ಕೆ. ಮಹಮೂದ್ ಅವರು ಸಂಪಾದಿಸಿರುವ 'ಉತ್ತರಕನ್ನಡ ದರ್ಶನ'ವೂ ಈ ದಿಸೆಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಆಕರ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲೊಂದೆನಿಸಿದೆ.

ಶೃಂಗೇರಿ ಮಠದ ಕಡತಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಇನ್ನಿತರ ದಾಖಲೆಗಳಲ್ಲಿ, ಸ್ವರ್ಣವಲ್ಲಿ, ಸೋದೆ ಹೈಗರ ಮಠ, ಬನವಸೆ, ಮಂಜಗುಣಿ, ಗೋಕರ್ಣ ಮತ್ತು ನೆಲೆ ಮಾವು ಮಠಗಳನ್ನು ಉಲ್ಲೇಖಿಸಲಾಗಿದೆ.[13]

ಫ್ರಾಯರ್, ಹ್ಯಾಮಿಲ್ಟನ್, ಕ್ಯಾಂಬೆಲ್, ಡಾನ್ ವರ್ಸ್ ಮತ್ತು ಬುಕಾನನ್[14] ಅವರ ವೃತ್ತಾಂತಗಳು ಸ್ವಾದಿ ರಾಜ್ಯದ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಬೆಳಕಿಗೆ ತಂದಿವೆ. 'ಶಿವಚರಿತ್ರ ಸಾಹಿತ್ಯ'ದಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾದ ೯ ಮರಾಠಿ ದಾಖಲೆಗಳಿಂದ, ಸ್ವಾದಿಯ ಅರಸರು ೧೭ನೇ ಶತಮಾನದಲ್ಲಿ ಮರಾಠರೊಂದಿಗೆ ಇರಿಸಿಕೊಂಡ ಸಂಬಂಧವನ್ನರಿಯಬಹುದಾಗಿದೆ. ಕನ್ನಡದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಕಾವ್ಯಗಳಾದ 'ಕೆಳದಿನೃಪ ವಿಜಯ' ಮತ್ತು 'ಬೀಳಗಿಯ ಅರಸರ ವಂಶಾವಳಿ', ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಾದಿಯ ಅರಸರ ಉಲ್ಲೇಖವಿದೆ. ಸ್ವಾದಿಯ ಜೈನ ಮಠದ ತಾಮ್ರಶಾಸನಗಳನ್ನು ಕುರಿತು 'ಜಯ ಕರ್ನಾಟಕ' ಪತ್ರಿಕೆಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಲಾಗಿದೆ. ಮೆಕೆನ್‌ಜೀ[15] ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿಯ 'ಬನವಶಿ ಸ್ಥಳದ ಕೈಫಿಯತು' ಮತ್ತು 'ಶಿರಶಿ ಕೈಫಿಯತು' ಗಳು ಬನವಾಸಿ ಮತ್ತು ಶಿರಸಿಯ ಬಗ್ಗೆ ಮಾಹಿತಿ ನೀಡುತ್ತವೆ.

ಮೇಲ್ಕಾಣಿಸಿದ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಆಕರಗಳ ಸಹಾಯದಿಂದ, ಈಗಿನ ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕು ಪ್ರಾಚೀನ ಕಾಲದಿಂದ ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ನಡೆದು ಬಂದ ದಾರಿಯನ್ನು ಗುರುತಿಸಬಹುದಾಗಿದೆ. ಶಿರಸಿ ತಾಲೂಕಿನ ಅಥವಾ ಜಿಲ್ಲೆಯ ದುರ್ದೈವವೋ ಎಂಬಂತೆ, ಇಲ್ಲಿಯ ಪುರಾತನ ವೈಶಿಷ್ಟ್ಯಪೂರ್ಣವಾದ ಅವಶೇಷಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಸರಿಯಾಗಿ ಕಾಪಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವ ಪ್ರಯತ್ನವು ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿದಷ್ಟು ಆಗಿಲ್ಲ. ಮಲೆನಾಡ ಪ್ರದೇಶವಾಗಿದ್ದರಿಂದ ಬಿಸಿಲು ಮಳೆಗಳಿಂದಾಗಿ ಐತಿಹಾಸಿಕ ಸಾಮಗ್ರಿಗಳೆಲ್ಲ ತ್ವರಿತವಾಗಿ ನಶಿಸತೊಡಗಿವೆ. ಅವಶೇಷಗಳೆಲ್ಲ ನಶಿಸುವ ಮುನ್ನ ತಾಲೂಕಿನ ಹಾಗೂ ಜಿಲ್ಲೆಯ ಸಮಗ್ರ ಇತಿಹಾಸವನ್ನು ಪುನಃ ರಚಿಸಲು ವಿದ್ವಾಂಸರಿಗೆ ಅನುವು ಮಾಡಿಕೊಡಬೇಕಾಗಿದೆ.

---

13 Dr. A. K. Shastry : i) Contents of the Kaditas of the 'Sringeri - Matha', (Un-Published, Karnataka State Archives, 1974
ii) Catalogue of the Kannada records in the Archives of the Sringeri Matha' (Unpublished), Karnataka State Archives

14 ಬುಕಾನನ್‌ನ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಲ್ಲಿ 'ಸೆರ್ಸಿ' ಒಂದು ಸಣ್ಣ ಹಳ್ಳಿ. ಆದರೆ ಅದು ಸೋಂದಾದ ತಹಶೀಲ್ದಾರನಿರುವ ಸ್ಥಳ. ೧೮೫೯ ರಲ್ಲಿ ತಾಲೂಕಿನ ಹೆಸರನ್ನು 'ಸಿರ್ಸಿ' ಯಾಗಿ ಬದಲಾಯಿಸಲಾಯಿತು.

15 ಕರ್ನಲ್ ಮೆಕೆನ್‌ಜೀ (೧೭೫೪–೧೮೨೧) ಭಾರತದ ಪ್ರಥಮ ಸರ್ವೆಯರ್ ಜನರಲ್ ಆಗಿದ್ದನು. ಭಾರತದ ಚರಿತ್ರೆಯ ಪುನರ್ರಚನೆಗೆ ಸಹಾಯಕವಾಗಬಲ್ಲ ಅನೇಕ ದಾಖಲೆಗಳನ್ನು ಆತ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿದ್ದನು. ಮೆಕೆನ್‌ಜೀ ಸಂಗ್ರಹದ ಬಹುಭಾಗ ಲಂಡನ್ನಿನ ಆಫಿಸ್ ಗ್ರಂಥಾಲಯ ಸೇರಿತು. ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಭಾಗ ಕಲಕತ್ತಾದ ಇಂಪೀರಿಯಲ್ ಗ್ರಂಥಭಂಡಾರಕ್ಕೆ ಹೋಯಿತು.